

Hvem vil og er der nogen der kan demokratisere Kina?

– Magt og politik i post-Mao Kina

**Peter Lunding, cand.scient.pol. og gæstelektor
i statskundskab ved Euro-faculty, Riga**

1. Indledning

Med udgangspunkt i at der næppe kan forventes en fra oven gennemført demokratisering af det kinesiske samfund, analyserer artiklen om det kan forventes, at der er kræfter i det kinesiske samfund, der fra neden vil kunne gennemføre en sådan. Analysen tager udgangspunkt i at demokratisering eller ej er et spørgsmål om magt, idet nogle vil vinde indflydelse ved en demokratisering, mens der er andre der vil miste indflydelse.

Analysen er baseret på at der er to former for magt, som er væsentlige i det kinesiske tilfælde. Den ene er de magtrelationer, der knytter sig til statens rolle og struktur samt relationerne til det omgivende samfund. Den anden er de magtrelationer, der knytter sig til klasser og klasserelationer. Med udgangspunkt heri undersøger artiklen om de økonomiske reformer, der er gennemført i Kina, har medført sådanne strukturelle forandringer af det kinesiske samfund, at det virker sandsynligt, at der som følge af et demokratisk pres fra neden vil kunne ske en demokratisering.

Blandt udenlandske iagttagere havde der op til den 15. partikongres, som blev afholdt i september 1997, været en betydelig optimisme at spore med hensyn til mulighederne for, at der ville blive iværksat væsentlige politiske reformer. Men som det fremgår af rapporterne fra den 15. partikongres, så var den optimisme overdreven, og det ser fremdeles ikke ud til, at der er de store muligheder for, at gennemgribende politiske reformer kan ventes iværksat af Kinas ledelse (Clausen & Østergaard, 1997, s. 24-25). Det er derfor naturligt at spørge, om der i det kinesiske samfund vil kunne opstå et pres fra neden, der vil kunne sætte en demokratiseringsproces i gang. Dette spørgsmål vil blive nærmere analyseret i det følgende.

Analysen er baseret dels på en række kinesiske dokumenter og den tilgængelige faglitteratur, dels på egne interviews med kinesere foretaget under mit ophold i Nanjing i perioden 1995-96.

Udgangspunktet for analysen er, at demokratisering i sin substans handler om magt. Dette skyldes, at enhver demokratiseringsproces vil medføre ændringer i de eksisterende magtforhold, idet de der besidder magten må afgive magt, da de, der inden processens iværksættelse ikke havde nogen, netop vinder magt i kraft af demokratiseringen.

Analysen af de demokratiseringsprocesser, der allerede har fundet sted viser, at der er tre former for magtrelationer, der er væsentlige i forbindelse med analysen af demokratiseringsprocesser. Disse tre relationer er for det første de internationale magtrelationer, hvor nationernes interne politiske liv påvirkes udefra. Dernæst følger de relationer, der knytter sig til statens struktur, styrke og autonomi, samt dennes relationer til samfundets eventuelle civilsamfund. Endelig er der betydningen af den magtbalance, der hersker mellem forskellige klasser og klassekoalitioner (Rueschemeyer et. al., 1992, s. 269). Da internationalt pres næppe kan forventes væsentligt at påvirke en eventuel kinesisk demokratiseringsproces vil den følgende analyse beskæftige sig med de to øvrige dimensioner.

2. Stat og samfund

Det, at staten kan optræde som en selvstændig aktør i stedet for blot at være et implementeringsredskab for de politiske beslutningstagere, udspringer af, at staten for at kunne udfylde sin opgave skaber en række institutioner, der er i stand til at allokere ressourcer fra det øvrige samfund over i de administrative og repressive institutioner, som staten skal bruge til at udføre disse opgaver. Det herved skabte statsapparat danner således basis for statens magt som sådan, og dermed bliver disse statslige organisationer i det mindste potentielt autonome i forhold til en direkte kontrol fra en dominerende klasse (Skocpol, 1979, s. 29).

Med hensyn til den politiske beslutningsproces i Kina må det i dag antages, at den i høj grad er knyttet til den kinesiske stats strukturer. Det kan udtrykkes således, at den ældre generation af ledere byggede det kinesiske bureaukrati og derfor stod over det, hvorimod den yngre generation, den, der i dag udgør Kinas ledelse, er produkt af disse strukturer og dermed har sine rødder heri. De ældre leders politiske autoritet er derfor knyttet til dem personligt, mens de yngre baserer deres på de institutionelle ressourcer, som de besidder i kraft af deres placering i det formelle politiske system (Zhao, 1995, s. 233).

Statens potentielle autonomi er vigtig, da staten skal kunne optræde autonomt over for den økonomiske elite, hvis det skal give mening at diskutere mulighederne for en eventuel demokratisk kontrol med denne. Da det kinesiske samfund som udgangspunkt er socialistisk, må den økonomiske elite forventes at være fuldt ud integreret i den af staten kontrollerede samfundsmæssige struktur, og dermed i princippet underlagt staten. Virkeligheden i dag er dog mere kompleks, idet den kinesiske statsstruktur er præget af forhandlingspolitik, hvor alle deltagende parter får indflydelse på den førte politik, hvilket betyder, at det økonomiske system reelt er repræsenteret i det politiske (Shirk, 1993, s. 14-17). En udpræget grad af hensyntagen må derfor forventes at præge statens relationer til den traditionelle økonomiske elite.

Med iværksættelsen af de økonomiske reformer er der derudover dannet grundlag for fremvæksten af en ny økonomisk elite, der har kunnet anvende det økonomiske råderum, som reformerne har åbnet, til at etablere sig uden for de eksisterende strukturer. Spørgsmålet er, hvad der sker med disse interesser, specielt om de vil vokse frem og ende i et modsætningsforhold til de etablerede strukturer, eller om de vil kunne blive inkorporeret i disse. Et svar herpå kan man blandt andet finde i reaktionerne blandt de selvstæn-

digt forretningsdrivende i Xiamen, da deres første relativt uafhængige organisation blev undertrykt og erstattet af en ny officielt godkendt organisation.

De små forretningsdrivende var relativt indifferente over for organisationens skæbne, idet de opfattede myndighederne som noget, der i kraft af deres uforudsigelighed udgjorde en risikofaktor. Man burde undgå at have kontakt med dem for at minimere den med kontakten forbundne risiko. De små forretningsdrivende kunne vælge denne strategi, da driften af deres forretninger ikke var forbundet med noget behov for kontakt med myndighederne.

For større virksomheder er ubemærkethed ikke en realiserbar strategi, da deres drift medfører nogle behov, der betyder, at de ikke kan undgå kontakt med myndighederne. Det viste sig imidlertid, at de store forretningsdrivende også viste ringe interesse for organisationens skæbne, idet de havde deres egne uformelle kontakter til den lokale administration, og fik varetaget deres interesser via disse kanaler (Wank, 1995, s. 61).

Sådanne uformelle forbindelser er uhyre vigtige i et økonomisk system som det kinesiske, da der er tale om et system med en lav grad af institutionalisering af de markedsøkonomiske institutioner. Den tillid, der er opbygget i uformelle netværk parterne imellem er således en forudsætning for, at de økonomiske transaktioner kan finde sted. En struktur der medfører, at det bliver meget væsentligt for en erhvervsdrivende at opbygge en betydelig kapital af uformelle kontakter parallelt med virksomhedens mere traditionelle konsolidering, hvilket virksomhedslederne også selv er de første til understrege (Bruun, 1993, s. 76).

Det er interessant, at denne situation minder meget om de forhold, der møder ledere inden for statssektoren, idet disse for at kunne lede

virksomhederne på rimelig vis også er afhængige af deres uformelle kontakter til andre dele af den statslige struktur. Denne parallelitet er kun naturlig, da mange af de private virksomheders netværk faktisk bygger på relationer, som har udgangspunkt i tiden før reformernes påbegyndelse (Boisot & Child, 1996, s. 611).

De, der var mest utilfredse med undertrykkelsen af deres organisation, var de mellemstore forretningsdrivende, da de havde brug for kontakt til myndighederne, men manglede de uformelle kanaler, som de store erhvervsdrivende var i besiddelse af, hvilket betød, at de havde behov for en organisation, der kunne assistere dem i denne kontakt (Wank, 1995, s. 61).

Denne tendens passer godt sammen med resultaterne fra de undersøgelser, der bygger på en analysemodel, som opfatter det kinesiske samfunds måde at behandle relationerne myndigheder og erhvervsdrivende imellem som resultatet af en korporatistisk samfundsmodel. Disse analyser forsøger at forklare, hvorledes staten via en række nye organisationer prøver at indpasse de nye samfundsgrupper i den organisationsmodel, som det øvrige samfund er organiseret efter.

Det viser sig således hurtigt, at de ledere fra det kinesiske erhvervsliv, der har størst succes, alle har fortrinlige relationer til et-parti staten. Dette gælder hvad enten lederen selv ejer hele virksomheden, dele af den, eller det drejer sig om en virksomhed, hvis ejerskab har rødder i en form for samfundseje (Goodman, 1998, s. 46-54).

Det er kendetegnende, at økonomisk vigtige interesser integreres i staten via uformelle netværk, hvorimod mindre vigtige interesser integreres igennem en top-down styret organisering af disse, der igennem denne organisering bliver indplaceret i statsapparatets organisatoriske hierarki. Der er dog, i den ud-

strækning den økonomiske betydning af medlemmerne af disse top-down styrede organisationer vokser, mulighed for et tiltagende element af bottom-up styring af dem, således at organisationerne i højere grad bliver styret af de menige medlemmers interesser. Dette medfører, at væsentlige økonomiske interesser altid vil have adgang til det politiske system.

Hvad der skal til, før økonomiske interesser bliver væsentlige, varierer i et heterogent land som Kina stærkt med lokalområdets udviklingsniveau. I nogle relativt tilbagestående områder vil selv mindre erhvervsdrivende være betydningsfulde, og da vil deres organisation Geti Laodongzhe Xiehui (herefter Gexie) inden for de rammer, som den korporatistiske struktur udstikker, kunne repræsentere medlemmernes interesser. I andre relativt udviklede områder vil kun de store private virksomheder blive betragtet som væsentlige, og deres organisation Gongshangye Lianhehui (herefter Gongshanglian) vil kunne repræsentere deres interesser, hvor imod Gexie vil være kendetegnet ved en udpræget top-down styring (Unger & Chan, 1995, s. 48-49, samt Unger, 1996, s. 814-17). Denne tendens bekræftes af, at de store private virksomheder i form af Gongshanglian i midten af firserne blev repræsenteret i CPPCC (The Chinese People's Political Consultative Conference) på linie med de otte demokratiske partier (Unger, 1996, s. 809).

Myndighedernes lydhørhed overfor det private erhvervslivs interesser bekræftes af deres indstilling i tilfælde af arbejdskonflikter inden for virksomhederne. De officielle fagforeninger opfatter sig ikke nødvendigvis som arbejdernes repræsentanter, men i stedet som dem, der i tilfælde af konflikt, indtræder i mæglerens rolle, således at parterne får hjælp til at enes om en løsning, som fagforeningen finder, begge parter kan være tilfredse med. Fagforeningerne befinder sig således i en temmelig ambivalent rolle, idet de for-

søger at stille alle såvel staten, som arbejdsgivere og arbejdere tilfredse (Howell, 1994, s. 96). Der er dog tegn på, at man fra officiel side i Kina er begyndt at anerkende, at det er nødvendigt at udstyre arbejderne med reelle muligheder for at få varetaget nogle af deres interesser, så mulighederne for, at arbejderne interesser i fremtiden reelt vil blive artikuleret inden for systemet, foreligger (Zhang, 1997, s. 147, samt Cao, 1995, s. 57-58).

Tendensen til at erhvervslivet opnår øget politisk indflydelse har medført, at de mest venstreorienterede elementer i kommunistpartiet er begyndt at frygte, at det fremvoksende borgerskab vil kunne anvende sin økonomiske magt til at opnå politisk magt, hvilket de frygter i sidste ende vil kunne true partiets magt og dermed true socialismen. En sådan analyse er blandt andet at finde i et titusinde tegns dokument, der på et tidspunkt cirkulerede inden for partiet, og som var udarbejdet af venstreorienterede kredse internt i partiet. Heri blev der argumenteret for, at reformerne har givet plads til et nyt borgerskab, der korrumpere partiet og leder til en vestliggørelse af Kina (Ten-Thousand-Character Statement: Several factors affecting China's state security, 1996, s. 4).

Konklusionen på ovenstående er, at økonomiske interesser bliver inkorporeret i det statslige system efter en statskorporatistisk model, der er præget af en markant top-down styring. Vokser disse interesser i betydning, kan der imidlertid optræde bottom-up elementer i organisationen, hvilket kan resultere i, at organisationen begynder at fungere som en reel interesseorganisation, og at den i kraft af betydningen af de økonomiske interesser, som den repræsenterer, kan tiltvinge sig indflydelse i det politiske system. Den i ovenstående beskrevne struktur minder ikke overraskende om de strukturer, som findes inden for den statsejede industri, hvor de økonomiske interessers evne til at opnå adgang til de

arenaer, hvor de politiske beslutninger bliver taget, også er bestemt af disse interessers økonomiske betydning. Resultatet kompliceres imidlertid af dynamikken i organisationsstrukturerne. De korporatistiske strukturer er under et konstant pres fra organisationernes bagland, hvilket betyder, at de korporatistiske strukturer, som er etableret, er præget af ustabilitet (White et. al., 1996, s. 213).

Samfundets væsentligste økonomiske interesser er altså repræsenteret i det politiske system, og denne repræsentation kan så enten foregå i form af de kanaler, der er forsøgt institutionaliseret som legitime korporatistiske kanaler, eller i form af de tidligere omtalte uformelle relationer. Men samtidig med statens forsøg på via etableringen af korporatistiske strukturer at fastholde dens kontrol over de deltagende sociale grupper, vil de deltagende organisationer via deres krav om større autonomi kunne medvirke til at undergrave disse strukturer. En situation, der fører til spørgsmålet om, hvor længe de beskrevne strukturer ville kunne bestå. Dette leder umiddelbart til to konklusioner, der har betydning for spørgsmålet om demokratisering. Den ene er, at foreløbigt er det lykkedes for staten at fastholde disse nye sociale kræfter inden for sine organisatoriske strukturer, hvilket vil virke hæmmende på eventuelle demokratiseringsprocesser. Den anden er, at presset fra medlemmerne for større medindflydelse på de omtalte organisationer, i det omfang dette omsættes til reel medlemsindflydelse, kan ses som udtryk for, at der sker en demokratisering af, såvel som en undergravning af, de strukturer, som staten har etableret til sine kontrolfunktioner.

Den komplekse organisationsstruktur, som er beskrevet i ovenstående, forklarer også en del af vanskelighederne ved at besvare spørgsmålet, om der i Kina findes et egentligt civilsamfund. Det viser sig ved en nærmere analyse, at mange organisationer, i stedet for at være enten statsstyrede eller tilhøre civilsam-

fundet, ofte er integreret i statsstrukturen samtidigt med at dette kombineres med nogle af civilsamfundets kendetegn. Der er således i Kina fremvokset en særlig organisationsstruktur, hvor elementer af frivillighed og interesserepræsentation kombineres med elementer af statskontrol og policy implementering (Howell, 1994, s. 90). Dette betyder, at Kina i øjeblikket står uden et egentligt levedygtigt civilsamfund, og dermed må undvære civilsamfundets pro-demokratiske effekt. Men situationen er på baggrund af den institutionelle omkalfatring, der pågår, ustabil. Det må derfor forventes, at kravene fra de ikkestatslige organisationers bagland vil bevirke, at disse vil forsøge at tilkæmpe sig en stadig mere autonom rolle, og at de vil blive stadig mere manifesterede i deres interessevaretagelse, hvilket må forventes at ændre det kinesiske samfund, således at det vil udgøre et mindre fjendtligt miljø for samfundets pro-demokratiske kræfter.

3. Klasser og sociale bevægelser i det kinesiske samfund

De sociale bevægelser får betydning for muligheden for en demokratisering af et autoritært samfund, derved at det er disse bevægelser, der skal udgøre den magt, der skal gennemtvinge en eventuel demokratisering. Det blev tidligere fastslået, at demokratiseringsprocesser i deres substans handler om magt. Da må det forventes, at dem, der har mest at vinde ved en demokratisering, er dem, der støtter den stærkest, og at dem, der har mest at tabe, er dem, der modvirker den stærkest. Føres dette argument ud på samfundet, må det forventes, at den magthavende elite vil modvirke en demokratisering, og at samfundets dårligst stillede, hvilket vil sige arbejdere og bønder, vil arbejde for en sådan. En antagelse, der støttes af de empiriske analyser, af forholdet mellem samfundsklasser og demokratisering, som findes. Et andet resultat, der følger af denne analyse, er, at arbejderklassen aldrig alene har formået at gennemtvinge en succesfuld demokratisering. Dette

er kun opnået, når arbejderklassen er indgået i en pro-demokratisk alliance med middelklassen eller betydelige segmenter af denne (Rueschemeyer et. al., 1992, s. 272.). Det, der derfor er interessant i denne sammenhæng, er i hvilken grad disse grupper vil kunne danne en alliance, der vil kunne presse på for en demokratisering af det kinesiske samfund.

Det er, da forskellen mellem land og by er enorm i Kina, nødvendigt at skelne mellem klasserelationerne på landet og klasserelationerne i byerne. En analyse af de kinesiske bønders situation viser hurtigt, at det ikke er herfra, at et stærkt pro-demokratisk pres skal forventes (Lunding, 1997, s. 44-48). Dette betyder, at en eventuel demokratisering vil afhænge af klasserelationerne i byerne, hvilket vil blive analyseret nærmere i det følgende.

En analyse af det kinesiske samfunds sociale klasser besværliggøres naturligvis af, at samfundsopbygningen, i kraft af det egalitære ideologiske udgangspunkt, er væsentligt forskellig fra de samfund, som sådanne analyser normalt er blevet gennemført i. Men det er dog på trods heraf muligt at inddеле de kinesiske byboere i tre klasser; arbejderklassen, middelklassen og borgerskabet. Disse klassers placering i kampen om demokratisering eller ej, samt deres relative styrke i denne kamp, vil blive analyseret nærmere i det følgende.

Den kinesiske arbejderklasse er delt af to skillelinier, der besværliggør, at den kan agere som en pro-demokratisk enhedsaktør. Den ene skillelinie går imellem dem, der er ansat i den statslige sektor, og dem, der er ansat i den ikke statslige sektor. Den anden går imellem byernes oprindelige beboere, der er i besiddelse af en bymæssig Hukou registrering (et bopælsregistreringssystem), og masserne af tilflyttende overflødiggjorte landarbejdere, der ikke har en sådan.

De to skillelinier har afgørende indflydelse på de økonomiske og sociale forhold, som den enkelte må leve under. Skillelinien mellem de ansatte i statsindustrien og de ansatte uden for denne er skillelinien mellem dem, der gennem den officielle retorik er blevet fremhævet som kernen i det socialistiske samfund, og dem, der ikke tilhører denne. En retorik, der også gav disse arbejdere en rent kontant fordel af deres samfundsmæssige kernerolle, da systemet også forbandt ansættelse i disse virksomheder med en række økonomiske og sociale goder. Noget, der blandt andet har givet sig udslag i, at disse arbejdere har ytret deres modstand mod reformerne, idet disse opfattes som et angreb på velerhvervede rettigheder fremfor ændringer med iboende muligheder (Perry, 1995, s. 316-17).

De arbejdere, som var fastansatte i den statslige sektor, har traditionelt kunnet regne med forholdsvis velbetalte jobs, samt en høj grad af social tryghed for dem selv og deres familier. Den ikke statslige sektor, der er opstået efter reformernes iværksættelse, er kendetegnet ved en høj grad af diversitet. Denne sektor rummer såvel de dårligst betalte jobs med de usleste arbejdsforhold såvel som nogle af de bedst betalte jobs, der ofte er at finde i en række joint ventures og hos udenlandsk ejede virksomheder. Det er dog kendetegnende for den ikke statslige sektor, at både sikkerheden i ansættelsen og de sociale goder, der er knyttet til denne, er af en lavere grad end i den statslige sektor (Ikels, 1996, s. 194-5).

Den anden skillelinie går imellem de, der har en bymæssig Hukou registrering og de, der ikke har. Hukou registreringen er et system, hvorefter alle kinesere er registrerede som bosiddende et bestemt sted, og denne registrering er meget svær at ændre, hvilket betyder, at er man født i en lille landsby langt ude på landet vil man sandsynligvis for al tid være registreret som bosiddende der (Cheng & Selden, 1994, s. 644-45). En bymæssig Hukou registrering medfører, at man har ret

til de sociale goder som byerne tilbyder deres borgere. Eksempler herpå er skolegang for børnene, ret til arbejde, boliger med mere. Er man uden en bymæssig Hukou registrering er man som hovedregel ekskluderet fra at nyde godt af disse goder, der for den traditionelle bybo optræder som velerhvervede rettigheder. Det er klart, at de umiddelbart forskellige økonomiske interesser, der følger af disse meget forskellige sociale forhold og den uens adgang til byernes kollektive goder, gør det meget svært for arbejderklassen at finde sammen om et fælles politisk projekt. Skillelinien imellem byernes oprindelige borgere og tilflytterne forstærkes yderligere af en traditionel foragt som byernes borgere har følt for Kinas bønder.

Under mit ophold i Nanjing mødte jeg igen og igen bybefolkningens udtalte foragt for tilflytterne fra Kinas landområder. De blev anset for at være dumme, uuddannede og de virkelige bagmænd bag byernes øgede kriminalitet. Den sidste påstand er dog ikke kun en fordom, men bunder tildels i den kendsgerning, at nogle af de fattige tilflyttere har svært ved at klare sig i byerne, hvilket har medført, at enkelte har tyet til kriminalitet for at klare sig. Det er således anslået, at 40% af kriminaliteten i Beijing skyldes tilflyttere fra landdistrikterne. Den manglende inkludering af tilflytterne fra landet i byarbejdernes selvforståelse og dermed i den interne klasseopfattelse giver sig udtryk i, at de møder tilflytterne med diskrimination og fordomme. Det kan nævnes, at en undersøgelse viste, at 60% af tilflytterne, der havde valgt at tage til Beijing, følte sig udsat for diskrimination af byernes oprindelige befolkning (Karmel, 1996, s. 116-17).

Der er således for den traditionelle arbejderklasse ikke tale om, at de oprindelige arbejdere og de tilflyttede udgør en sammenhængende arbejderklasse. I stedet er der i deres selvforståelse tale om, at de to segmenter af arbejderklassen udgør to vidt forskellige so-

cialer grupper. Byernes traditionelle arbejderklasse refererer til tilflytterne med termerne bønder (nongmin) eller bondearbejdere (mingong).

Der er dog tegn på, at det officielle Kina er ved at anerkende tilflytternes bidrag til Kinas økonomiske vækst. Denne del af befolkningen opfattes dog stadig som et problem, der skal kontrolleres (»Labor Minister Interviewed on Migrant Workers«, 1996, s. 29-32, samt »Urban Problems Created by Floating Population«, 1996, s. 20-24). Med hensyn til tilflytterne fra landet er det, der sker i Kina, at det dårlige sociale udgangspunkt, som folk, der flytter fra land til by altid vil have, bliver forstærket af den lovgivning, der ved at udelukke tilflytterne fra en række af de rettigheder, som byens oprindelige beboere har, fastholder dem i en position som andenklassens borgere.

Det traditionelle skel imellem land og by bekræftes yderligere af den officielle retorik, der behændigt spiller på kinesernes generelle skepsis over for udefrakommende, og lader arbejdskampe, der har arbejdere, der stammer fra landet, som væsentlige aktører, fremstille som hærgen og uro foranstaltet af kriminelle bander blandt tilflytterne. En fremstilling, som rummer den sandhed, at den manglende klassefølelse og den manglende organisering inden for arbejderklassen ofte leder til alternative organisationsstrukturer, der i vid udstrækning bygger på, at man organiserer sig efter et fødestedskriterium, således at arbejderne organiserer sig i mindre grupper med baggrund i deres oprindelige hjemstavn (Perry, 1995, s. 323). Der er dog rapporter om, at der i de mest udviklede egne af landet er ved at ske et brud med denne struktur, og at egentlige fagforeninger er ved at blive etableret illegalt. Der er således rapporter om, at der i 1994 var mere end 800 uofficielle fagforeninger i Shenzhen (White et. al., 1996, s. 65). Det skal dog her bemærkes, at Shenzhen selv ikke for de mere ud-

viklede områder i Kina kan opfattes som repræsentativ, men i stedet, i kraft af sin geografiske og administrative placering som en særlig økonomisk zone langs grænsen til Hong Kong, udgør et særtilfælde.

Med udgangspunkt i ovenstående er det rimeligt at konkludere, at den kinesiske arbejderklasses organisatoriske styrke er begrænset. Dette skyldes, at den er splittet i to klart adskilte grupper, og at kun den traditionelle del af arbejderklassen er organiseret efter klassetilhørsforhold, hvorimod andre organisationsprincipper gør sig gældende blandt den del af arbejderklassen, der stammer fra landet. De to grupper er, i kraft af de samfundsmæssige strukturer, såvel som den kinesiske lovgivning, fastholdt i en situation, hvor mobilitet og kommunikation grupperne imellem er meget begrænset. Der må derfor drages den konklusion, at den kinesiske arbejderklasses styrke som pro-demokratisk aktør er temmelig begrænset, og at denne, hvis den skal have succes med at presse på for en demokratisering, skal have stærke politiske allierede.

Spørgsmålet er imidlertid, om denne tilstand vil vare ved. De økonomiske reformer har den effekt, at de privilegier, som byernes borgere traditionelt har nydt, er under pres. Byernes administration skærer ned på servicen til borgerne, og statsindustrien, der står over for rationaliseringer og restruktureringer og endda delvis privatisering, er ikke længere i stand til at levere den sikkerhed i ansættelsen eller de serviceydelser, som den traditionelt har kunne give sine ansatte. Fra et overordnet økonomisk synspunkt er det altså med stor sikkerhed muligt at forudsige, at der vil ske en homogenisering af arbejderklassen, hvilket må forventes at styrke det interne interessefællesskab og dermed gruppens evne til at opnå politiske indflydelse.

Den kinesiske middelklasse er ligeledes splittet i en række segmenter med vidt for-

skellige interesser. Den er dels splittet imellem selvstændige erhvervsdrivende og lønmodtagere, dels er lønmodtagergruppen splittet mellem dem, der føler de har fået del i den økonomiske vækst, og dem, der ikke deler denne følelse.

Det lønmodtager segment af middelklassen, der har fået del i Kinas økonomiske mirakel, er som hovedregel dem, der i kraft af deres uddannelse har kunnet opnå beskæftigelse i den del af det private erhvervsliv, der har både evne og vilje til at betale godt for veluddannet arbejdskraft. De, der ikke har fulgt med, er dem, der ansat i det offentlige, specielt i undervisningssektoren, og som følge af den offentlige sektors finansieringsproblemer, ikke har kunnet følge med lønudviklingen i den private sektor.

Skellet inden for middelklassen skyldes, at der i kraft af reformerne er sket et skift i den måde, hvorpå de samfundsmæssige goder allokere. Før reformperioden blev ressourcerne som regel allokere igennem det politiske system, hvorimod der med reformernes iværksættelse er sket et skift over imod en mere markedsmæssig fordeling af goderne.

Dette medfører, at de individuelle ressourcer vinder betydning i forhold til de politiske ressourcer, der tidligere bestemte allokeringen. Derfor bliver de individuelle ressourcer stadig væsentligere i kampen om eftertragtede samfundsmæssige goder. (Zhou et. al., 1996, s. 786). Denne udvikling, hvor nye principper bliver introduceret i fordelingen af de samfundsmæssige goder, har vindere såvel som tabere. Vinderne er dem, der har de største personlige ressourcer, hvilket vil sige dem, der har den bedste uddannelse (Bian & Logan, 1996, s. 755). Dette betyder, at der naturligt opstår en interessekonflikt imellem dem, der vinder ved det markedsbaserede allokeringssystems tiltagende betydning, og dem, der står til at tabe ved det administrative allokeringssystems aftagende betydning.

Der opstår således en interessekonflikt mellem dem, der har nydt godt af den administrative fordeling af statens ressourcer, hvilket især gælder byernes traditionelle arbejderklasse, og dem, der står til at vinde ved introduktionen af det nye allokeringssystem, hvilket især vil sige middelklassens lønmodtagere, da disse må antages at have de efterspurgte personlige kvalifikationer.

Denne interessekonflikt gør, at det i reformperioden, hvor denne proces løber, er svært at forestille sig en alliance mellem middelklassens lønmodtagersegment og arbejderklassen. Et modsatrettet argument er, at mange fra denne del af middelklassen har oplevet en relativ proletarisering, idet de, hvis de er ansat i den statslige industri eller i den offentlige service-sektor som eksempelvis sundhedssektoren eller undervisningssektoren, på samme vis som statsindustriens arbejdere, har måttet se andre samfundsgruppers sociale og økonomiske forhold blive forbedret meget hurtigere end deres egne. Det var en gennemgående oplevelse under mit ophold i Nanjing, at de ansatte i undervisningssektoren, og det gjaldt både i folkeskolen og på universitetsniveau, var særdeles utilfredse med deres økonomiske vilkår. Mange af dem befandt sig i en situation, hvor de konstant søgte efter muligheder for at skifte fra undervisningssektoren over i det private erhvervsliv, helst i form af de eftertragtede stillinger i de udenlandske joint ventures. De, der ikke havde planer eller muligheder for at ændre karriereforløb, var ofte præget af en udtalt bitterhed over, hvad de opfattede som deres økonomiske og dermed sociale deroute. En følelse, som i princippet kunne danne basis for en række fælles krav på tværs af de eksisterende klasseskel. Lønmodtagersegmentet af middelklassen er således delt i en gruppe, der har vundet ved reformerne, og en, der har tabt. Det er derfor ikke sandsynligt, at de to segmenter vil kunne slutte op om et fælles politisk projekt.

En gruppe, der i mange teorier om demokratisering, i kraft af sin økonomiske uafhængighed af statsmagten, er blevet udlagt som en væsentlig pro-demokratisk kraft, er den del af middelklassen, der består af selvstændige erhvervsdrivende. Det er spørgsmålet om denne uafhængighed også gør sig gældende for Kinas selvstændige erhvervsdrivende. Organisatorisk er det tydeligt, at denne del af middelklassen i det mindste delvist er inkorporeret i det kommunistiske statsapparat. Dette viser sig blandt andet ved, at alle erhvervsorganisationer, for at opnå den obligatoriske tilladelse, inkorporeres i statens strukturer, og at der i organisationens ledelse placeres repræsentanter fra de lokale administrationer (Nevitt, 1996, s. 28-29). Endelig er enhver alliance mellem arbejderklassen og middelklassen som sådan besværliggjort af den traditionelle overlegenhedsfølelse som kinesiske åndsarbejdere har over dem, der ernærer sig ved fysisk arbejde. Det er en følelse der før har splittet de pro-demokratiske kræfter i Kina (Kelliher, 1993, s. 381). Det er således kendetegnede, at studenterne under demonstrationerne i 1989 gjorde meget for at holde afstand til de arbejdere, der kom ind til pladsen for at tilkendegive deres sympati med kravene om en demokratisering af samfundet. Den gensidige antipati klasserne imellem må med baggrund i den manglende gensidige anerkendelse af de respektive bidrag til 1989 demonstrationerne, formodes at være vokset i perioden efter 1989 (A. Chan, 1991, s. 126-27). Det er derfor svært at se, at denne del af middelklassen sammen med arbejderklassen skulle kunne indgå i en pro-demokratisk alliance.

I princippet burde der, samfundets socialistiske natur taget i betragtning, ikke findes et egentligt kinesisk borgerskab, men et sådant lader sig dog identificere. Dels består det af den traditionelle post-revolutionære overklasse, dels af den nye fremvoksende overklasse, der består af dem, der har formået at udnytte reformerne til at etablere sig som en

ny økonomisk elite. Da borgerskabet, i kraft af de samfundsmæssige ændringer en demokratisering måtte forventes at medføre, står til at miste indflydelse ved en sådan, må borgerskabet forventes at optræde anti-demokratiske. Det vil derfor være gavnligt for mulighederne for en eventuel demokratisering, hvis der kunne påvises nogle væsentlige skillelinier inden for overklassen. Der er dog først og fremmest eksempler på, at forståelsen mellem den gamle post-revolutionære overklasse og det nye borgerskab er udmærket. Et sådant eksempel er, at på et tidspunkt følte medlemmerne af Gongshanglians Beijing afdeling, at den prestige, der var forbundet med at være selvstændig erhvervsdrivende, var for lav. Deres klager herover medførte, at der i en række større aviser blev indledt artikelserier med det formål at forbedre de forretningsdrivendes image (Unger, 1996, s. 810).

Et andet eksempel på et om ikke fuldstændigt så delvist interessesammenfald, findes i det pres, der er på de statsejede såvel som på de private virksomheder for at levere sociale ydelser til de ansatte. De statslige virksomheder har, som tidligere nævnt, traditionelt båret disse udgifter. Men der er, for at sikre de statslige virksomheders konkurrenceevne, iværksat planer om at frigøre virksomhederne fra denne type forpligtelser. De traditioner for socialt ansvar hos virksomhederne, som er blevet udviklet inden for den statslige sektor, har haft den effekt, at den velkvalificerede arbejdskraft med bymæssig Hukou registrering, også når der er tale om privat ansættelse, i forbindelse med deres ansættelse forventer sådanne sociale goder, som dem, de statslige virksomheder traditionelt har leveret (Francis, 1996, s. 850-51). Der er således en fælles interesse inden for ledelsesslag i privat og offentlig industri i at presse staten til at overtage det sociale ansvar, således at virksomhederne fritages for denne type af udgifter.

Et tredje indicium på, at der ikke behøver at optræde interessekonflikter, er, den muligvis utilsigtede fleksibilitet hos staten, der følger af, at forskellige typer af virksomheder refererer til forskellige myndigheder, der ofte i deres drift er afhængige af det provenu, som virksomhederne leverer. Dette medfører en udpræget tendens til, at myndighederne forsøger at forsvare de virksomheder, som de er ansvarlige for. Et eksempel er lokale kadrers utilbøjelighed til at implementere centrets skattelovgivning (Young, 1995, s. 135-42). Et andet eksempel er lokale bureaukratiers løfter til internationale investorer om fagforeningsfri områder. Løfter, der går på tværs af centrets forstærkede interesse for en revitalisering af de officielle fagforeninger (White et. al., 1996, s. 62).

De statslige og de private virksomheders ledere har også fælles økonomiske interesser, idet de er fælles om at kontrollere erhvervslivet, og de deler dermed også det modsætningsforhold til arbejderklassen, der følger af denne kontrol. Dette er vigtigt, da skel inden for en økonomisk elite ofte bygger på, at de forskellige segmenter af den økonomiske elite har forskellige økonomiske interesser, eller at deres velstand bygger på forskellige sektorer inden for erhvervslivet. Et eksempel herpå, er det skel, der findes i mange udviklingslande mellem den industrielle og den agrare elite. Et skel, der grundet fraværet af store jordbesiddere i Kina, ikke findes her.

Der er således en hel række af indicier, som taler for, at der ikke eksisterer nogen væsentlige interessekonflikter inden for den økonomiske elite. De store private erhvervsvirksomheder er blevet integreret i det kinesiske samfund. De har i kraft af de korporatistiske elementer, der findes i det kinesiske samfund, sikret sig formelle såvel som uformelle kanaler til indflydelse. Dette svarer til de strukturer, der kendes fra den statslige sektor. Det er derfor rimeligt at konkludere, at der ikke er nogen fundamental interessemodsat-

ning imellem det statsejede og det privat ejede segment af det kinesiske erhvervsliv.

Konklusionen på ovenstående analyse af klassernes indbyrdes styrkeforhold viser, at de klasser, som må forventes at stå bag et eventuelt pro-demokratisk projekt, er svage, idet de internt er stærkt fragmenterede i forskellige klart adskilte sociale undergrupper, og dette er de samtidigt med, at en eventuel pro-demokratisk alliance mellem arbejder- og middelklasse bliver besværliggjort af klassernes genside antipatier. En splittelse, der yderligere sættes i relief af, at de anti-demokratiske kræfter tilsyneladende virker udelte i deres opbakning bag det eksisterende politiske system.

4. Konklusion

I ovenstående blev de to magtrelationer, som blev fundet relevante for en eventuel kinesisk demokratiseringsproces, behandlet. Denne behandling viste, at både de magtrelationer, der omhandler statens autonomi, struktur og styrke, samt dennes forhold til det omgivne samfund såvel som de relationer, der omhandler samfundsklasser og sociale gruppers mobilisering, var af en sådan karakter, at det ikke vil kunne forventes, at der inden for en overskuelig tidshorisont vil kunne ske en demokratisering af det kinesiske samfund.

En sådan demokratisering vil først kunne forventes i tilfælde af, at de sociale forandringer, der følger af den økonomiske udvikling, medfører nogle væsentlige forandringer af de magtrelationer, der blev behandlet i ovenstående. Det må derfor konkluderes, at mulighederne for, at der, som følge af et pro-demokratisk pres fra neden, vil ske en demokratisering af det kinesiske samfund, er overordentligt begrænsede. Et stærkt pro-demokratisk pres fra neden kan først forventes, når reformerne har medført yderligere, væsentlige strukturelle forandringer af det kinesiske samfund.

Litteratur

- Yanjie Bian & John R. Logan, »Market Transition and the Persistence of Power: The Changing Stratification System in Urban China«, *American Sociological Review*, Vol. 61, October 1996.
- Max Boisot & John Child, »From Fiefs to Clans and Network Capitalism: Explaining China's Emerging Economic Order«, *Administrative Science Quarterly*, Vol. 41, December 1996.
- Ole Bruun, *Business and Bureacracy in a Chinese City: An Ethnography of Private Business Households in Contemporary China*, Berkeley: Institute of East Asian Studies; University of California, 1993.
- Cao Min, »Workers Role in Reform Stressed«, FBIS-CHI-95-243, 19 December 1995.
- Anita Chan, »The Social Origins and Consequences of the Tiananmen Crisis« i David S.G. Goodman & Gerald Segal (red.), *China in the Nineties: Crisis Management and Beyond*, Oxford: Clarendon Press, 1991.
- Tiejun Cheng & Mark Selden, »The Origins and Social Consequences of China's Hukou System«, *The China Quarterly*, Nr. 149, September 1994.
- Søren Clausen & Clemens Stubbe Østergaard, »Kina efter den 15. partikongres«, *Udenrigs*, Nr. 4, 1997.
- Corinna-Barbara Francis, »Reproduction of Danwei Institutional Features in the Context of China's Market Economy: The Case of Haidian District's High-Tech Sector«, *The China Quarterly*, No. 147, September 1996.
- David S. Goodman, »In Search of China's New Middle Classes: The Creation of Wealth and Diversity in Shaanxi During the 1990s«, University of Technology, Sydney, 1998.
- Jude Howell, »Striking a New Balance: New Social Organisations in Post-Mao China«, *Capital & Class*, Autumn 1994.
- Charlotte Ikels, *The Return of the God of Wealth: The Transition to a market Economy in Urban China*, Stanford: Stanford University Press, 1996.
- Solomon M. Karmel, »The Neo-authoritarian Dilemma and the Labor Force: control and bankruptcy vs freedom and instability«, *Journal of Contemporary China*, Vol. 5, No. 12, 1996.

- Daniel Kelliher, »Keeping Democracy Safe from the Masses: Intellectuals and Elitism in the Chinese Protest Movement«, *Comparative Politics*, Vol. 25, July 1993.
- »Labor Minister Interviewed on Migrant Workers«, FBIC-CHI-96-109, 5 June 1996.
- Peter Lunding, »Demokrati i Kina? En analyse af de strukturelle forudsætninger for en demokratisering af det kinesiske samfund« Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet, 1997.
- Christopher Earle Nevitt, »Private Business Associations in China: Evidence of Civil Society or Local State Power?«, *The China Journal*, No. 36, July 1996.
- Elizabeth J. Perry, »Labor's battle for political space: the role of worker associations in contemporary china« i Deborah S. Davis, Richard Kraus, Barry Naughton & Elizabeth J. Perry (red.), *Urban spaces in contemporary China: The potential for autonomy and community in post-Mao China*, Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
- Dietrich Rueschemeyer, Evelyne Huber Stephens & John D. Stephens, *Capitalist Development & Democracy*, Chicago: University of Chicago Press, 1992.
- Susan L. Shirk, *The Political Logic of Economic Reform in China*, Berkeley: University of California Press, 1993.
- Theda Skocpol, *States and Social Revolutions: A Comparative Analysis of France, Russia, and China*, Cambridge: Cambridge University Press, 1979.
- »Ten-Thousand-Character Statement: Several factors affecting China's state security«, SWB FE/2718, 16 September 1996.
- Jonathan Unger & Anita Chan, »China, Corporatism, and the East Asian Model«, *The Australian Journal of Chinese Affairs*, Issue 33, January 1995.
- Jonathan Unger, »«Bridges»: Private Business, the Chinese Government and the Rise of New Associations«, *The China Quarterly*, No. 147, September 1996.
- »Urban Problems Created by Floating Population«, FBIS-CHI-96-029, 12 February 1996.
- David L. Wank, »Private Business, Bureaucracy, and Political Alliance in a Chinese City«, *The Australian Journal of Chinese Affairs*, Issue 33, January 1995.
- Gordon White, Jude Howell, and Shang Xiaoyuan, *In Search of Civil Society: Market Reform and Social Change in Contemporary China*, Oxford: Oxford University Press, 1996.
- Susan Young, *Private Business and Economic Reform in China*, Armonk: M. E. Sharpe, 1995.
- Yunqiu Zhang, »An Intermediary: the Chinese perception of trade unions since the 1980s«, *Journal of Contemporary China*, Vol. 6, No. 14, March 1997.
- Suizheng Zhao, »The Structure of Authority and Decision-Making: A Theoretical Framework«, i Carol Lee Hamrin & Suizheng Zhao (red.), *Decision-making in Deng's China: Perspectives from Insiders*, Armonk: M.E. Sharpe, 1995.
- Xueguang Zhou, Nancy Brandon Tuma & Phyllis Moen, »Stratification Dynamics under State Socialism: The Case of Urban China, 1949-1993«, *Social Forces*, Vol. 74, No. 3, March 1996.